

Debreczeni József verseiről

Olvasó és kritikus egyaránt különös érdeklődéssel veszi kezébe Debreczeni verseskötetét. Hogy miért? Valószínűleg azért, mert a költő eddig csak néhány versével szerepelt lapjainkban a felszabadulás óta, ezek a költemények pedig sajátságos színt, ízt és hangulatot mutattak, olyant, amilyennel az utóbbi fél évtizedben nem találkoztunk, — bár vártuk, akartuk az ilyen verseket. Most, amikor kezemmel végigsímítom ezeket a lapokat, amikor bele-bele kószolok a kötetbe, úgy érzem, hogy kétféle Debreczenit ismertem meg. A szórványosan megjelent versek olvasásakor természetesen nem alakulhatott ki bennem ez a nézet, de amikor a Tündöklő Tájon utolsó versét is elolvastam, akaratlanul is arra gondoltam: Debreczeni kétféle verset tud írni. Puha, lágy, halkan sikló verseket, de gyűlölettől forró, vérgőzös költeményeket is.

Semmi esetre sem akarom azt mondani, hogy ezekben az alkotásokban kettősség van, mint pl. Adynál. Azt sem lenne helyes megállapítanunk, hogy Debreczeni az úgynevezett »kétzsebes« költők sorába tartozik, mint sok mai fiatal költőnk. Debreczeni verseinek hangulata alapjában véve lírai, csakhogy épp ez a líraiság oszlik aztán fel. Ha példázni szeretném a felosztást, akkor a »Vigyázz rám égi csillag«, »Júliusi köszöntő«, »Ifjúságom«, »Galambposta« c. verseket — és a hozzájuk hasonlókat — szembeállítanám pld. a »Mit érhet ez, meg az ...«, »Rongy éltük lenne olcsó...«, »Apámmal váltok néha szót«, »Gyűlölet« címűekkel. De e két véglet között az átmenetnek számtalan árnyalatát találjuk meg. Szinte hatalmas skáláját képezik ezek az írások egy ember érzéseinek — a könnyed, lehelletnyi, játékos érzésektől a súlyos, bonyolult, elkeseredést kiváltó és iszonytató érzéskomplexumokig. És épp azért, mert annyi-annyi emberies, bennünklevő érzelem van ezen a hatvanhét oldalon, azt mondhatnám, hogy az eddig megjelent versesköteteink közül ez tartalmazza a leg-átéltebb, legköltőibb írásokat, — hogy ez a kötet, ha nem is teljes mértékben, végre igazi lírát nyújt a közönségnek.

* * *

Négy ciklusra osztotta könyvét Debreczeni. Ahogy a kötet, úgy az egyes ciklusok címét sem vette verscímből, hanem egyes jellegzetes sorokat; vagy éppen külön címet adott nekik.

Egy-egy ciklus hasonló tárgyú és hangulatú verseket ölel fel. A »Csak ember« című tanuságtétele arról, hogy a költő éppen olyan ember, mint a többi, és csak ember, semmi más... A költészetünkben eddig szinte kitagadott intím verseket olvashatjuk itt; ezek a versek mindenesetre azt bizonyítják, hogy a költő is él benső, lelki életet, mely nagyon gyakran független a körülötte zajló csatáktól, dobhártyaszaggató traktordübörgéstől, sőt sokszor még az élet kínrafeszítettjeinek gyűlöletet zokogó jajától is — bár kétségtelen,

és szükséges, hogy mindez mély nyomokat hagy az ember lelkében. De Debreczeni egy-két verse (s talán olyanok, melyek nem kerültek be a kötetbe...), valamint, különösen a fiatalabb költőnemzedék alkotásai, azt bizonyítják, hogy igenis vannak pillanatai az embernek, amikor magábazárkózik, amikor fáj neki minden zaj, amikor pillanatait a sokszor oly jóleső, balzsamos magányban tölti el, vagy pedig csókos, ragyogószemű, bársonyhajú, puhavállú élettársával osztja meg. Ilyen pillanatok születtek a »Júliusi köszöntő« színpompás ezerszínű sorait:

*Cseresznye, kényes kertek éke,
Barack bíbora, szilva kéke!*

*Köszöntlek alma, rózi, nemes,
Borízú szűz, úgy, úgy. ne vess!*

*Körte, zamatok remeke,
Szamóca, kedves remete!*

*Szeder, dió, meg dinnye mind;
Ribiszke te, remek rubint!*

Ilyen, nagyon szép, vers az »Ifjúságom«, melyet épp egy belőle kiragadott sorral jellemezhetnénk legjobban:

Muzsikáló, szárnyas tiráda:

Ezekhez a versekhez tartozik a »Galambposta«; különös szépségeket rejtget ez a vers. Ötvösmunka. Aranyból vésett, díszes csipke-kehely. Csak néhány kiválóan szép, lélekemelő, ugyanakkor azonban napnyugta-színű, elmúlást idéző sorát írom ide, mert érzem, érzem, hogy kell:

*Minden napom köszöntyűd néked,
Boglár ruhádon hulló éveim;
Értlek ma még, ötvözöm éked,
Ámolygok jövőnk képein.*

— — — — —
*Értlek-e majd, értesz-e akkor,
Philemonért ó Baucis eljön-e?
Ha rámborul egy báva aggkor,
S lehull közénk öregség függőnye.*

Vannak szilárd, kőkemény, nehézsorú, és vannak törékeny, apró, aranyfüstszerű versek. Debreczeni »Pillanatjár«-ja az utóbbiakhoz tartozik. Amikor olvasom ezt a verset, kedvem lenne lassan, halkan lépegetve kimenni a ház elé, mert szinte érzem micsoda érzésbemarkoló festmény ez a vers, és látni akarom, vajjon valóban ilyen-e most künn:

*A hegy már tűzben áll,
Csodás reggel dereng;
A hegytetőn fenyő,
A síkon búzarend.*

*A csúcson várni rád
Be szép, ó reggelem:
Az ég szívéen szelíden
Lüktet a végtelen...*

Azt hiszem, merészség a »Képzelet« c. versre azt mondani, hogy vízió. De mindenképp olyan írás, mely nemcsak a tiszta ífraiság fuvolázó hangján szól, hanem a »Pillanatvár«-hoz hasonló festmény; de, vele ellentétben, nem a természetbe viszi az olvasót szépséget keresni, hanem az ember közvetlen, meleg környezetében keresi azt, és meg is találja. Sok költőnk egészen elfelejtette, hogy otthon is van, az otthonnak is megvannak a maga jellegzetes, papirosra kívánczók pillanatai, hangulatai, színei és képei. Ebben aztán tanulhatnak Debreczenitől....

Menjünk tovább a skálán: »Több, mint legenda«... Ez a valóság, a kézzelfogható jelen, az építés ciklusa. De a különös Debreczeni-hang itt is megszólal, ezeknek a verseknek az alaphangja — mint az előzőké — lírai. Ebben különböznek Debreczeninek, a más visszatükröző versei, a többi, hasonló tárgyú verstől, melyeket lapjainkban olvashatunk. Sajnálatos jelenség ugyanis, hogy líránk leginkább ellaposodott, vesztett lírai minőségéből, és az elbeszélő költészet felé vette fejlődésének irányát. Ennek két oka van. Első sorban az, hogy mindennapunkban kevés a líraiság, abból, ami leginkább tette költészetünk tárgyát nehéz kihámozni, nehéz megtalálni benne a hangulatosságot, érzéseket. Megfigyelhettük, hogy az utóbbi évek eseményei, a harc és építés időszaka egyaránt, inkább az epikának nyújtott anyagot, mint a lírának. A másik, persze az elsónél jelentéktelenebb ok, a szovjet irodalom hatása. Ismeretes ugyanis, hogy a Szovjet Szövetségben is rendkívül virágzó műfaj az elbeszélő költemény. Hogy milyen »értéket« képvisel legtöbb ilyen szovjet eposz, arról nem feladatunk most szólni, az olvasót csak egy-két szovjet folyóirat átlapozására utaljuk; majd meglátja, hogyan árasztották el a költőcskék ezeket a lapokat különböző »hőskölteményekkel«... Ha ezt a két tényezőt, mint okot vesszük számba, könnyen megértjük líránk ilyen irányú fejlődését. Megértjük, miért van az, hogy legtöbb lírai költőnk verse epikus jelleget kapott, ennek következtében pedig miért vesztett líránk értékéből.

De térjünk vissza Debreczeni verseinek elemzésére. A »Több mint legenda«-ciklus a Bácskai falu c. verssel indul. Ez a vers rögtön meghatározza a többi hangját is, szinte alapot ad a további írásoknak. Csendes, hű és jellegzetes kép ez a vers, a mai Bácska képe. Legmaibb mégis az utolsó versszak:

*A szövetkezetház világos,
Rádió szól benn, nótáz a jövő;
Mogorván néz le fénylő ablakára
A templom, a vén csélszövő.*

Nem üres szólamok ezek, nem a propaganda megszokott nyelve, hanem költői kép. S, hiszem, az olvasó többet nyer vele, többet láttat, mint a jel-szavaktól hangos alkalmi verselmények.

Nagyon érdekes és jellegzetes vers a »Május 1«. Ez a költemény, mondhatnánk, résztvesz a május elsejei végnélküli menetben, ütemével, dallamával, büszke duzzadásával együtt dobog a tömeggel:

Mennyi a gép, a kép, a nép,
S mi lebben felelte
Nem ikon:
Grafikon.
Be szép, ha ember és tette
Ütemre lép.

Nagyon érdekes és szép vers a »Palics«. Az »Ifjú brigád az esti uccán«, »Mai tizenhatévesek«, »Neve: Péceli András«, »Emlékezés tizenkilencre« értékes költemények. »Poklok írődeákja«: ezt a címet adta Debreczeni a halálverseknek. Kevés ezekben a személyes élmény kifejezése, talán csak az »Isten a lágerban« visel magán halálközelség-átélést. És ezért olyan mélyek, elevenen hatók ezek a sorok:

Miért emeljek neked oltárt?
Gályarab voltam, deportált
— — — — —
Ott voltam én, de volt-e oltár?
Irgalmas Isten merre voltál?

Hol gáz böffent és csattant a bot
Irgalom atyja, voltál-e ott?
— — — — —

Láttál-e hullán falni szemetet,
Vagy elfordítottad szemédet?

Nyirkos vacakban, tetves ólban,
Voltál-e Isten a pokolban?

Én ott voltam, szemem kiégett,
Nem is láthatlak többé téged.

Másik, hatalmasan tornyosuló érzése ennek a ciklusnak a gyűlölet. Vizsgáljuk meg, honnan ered ez, nézzük, mi a gyökere.

Anyák hiába szültek,
Gázkamrába kerültek
Gyerekek, csecsszopók.

(Mit érhet ez, meg az...)

Ti neveitekben elkínzott népek
Minden orvgyilkos szívet kitépek,
S teleszórom az átokissza földet,
Ahol megöltek millió asszonyt,
Én asszonyom, hol tégedet megöltek!

(Rongy éltük lenne olcsó...)

Cudar világ volt: hajcsár-korszak,
Csattant a zsvány ostora,
Vad átok lengte be és borszag;
Cudar világ volí: perverz ostoba!...

(Igy volt!)

Csak kiragadott sorok, élmények, érzelmek ezek, de meggyőzően bizonyítják: a mult fertője, embergyilkoló, életgyalázó korszaka táplálja Debreczeni gyűlöletét. Ezért születhettek ilyen sorok:

*En nem áhítok örömet,
Se szerelmet, se hús ölet;
Kést adjatok kezembe, kési!
Megfojt, megfojt a gyűlölet.*

(Gyűlölet)

Végeredményben épp ez jellemzi legjobban ezt a ciklust, hisz itt szinte összegyűlik egybeomlik, és erőteljes, fenyegető, elszánt hanggá alakul Debreczeni elkeseredése, melyet a »Tegnap«, a »Pokol«, gázkamra, láger, Auschwitzba vezető út, ronccsá sebzett kedves eredményez.

A kötet utolsó versciklusa két háború közötti sorokat tartalmaz — A tegnap képeskönyvéből. Az első vers (1943) ugyan már a második háborúban keletkezhetett, de hűen tükrözi azt az állapotot, mely a hitleri koalícióhoz csatlakozott Magyarországon uralkodott:

Fejtetőn minden, fejtetőn...

*Éjente zeng a Gellért,
Kítári vitézi mellért
Sepő a pályabér.*

*Ma még övök az éj, a kés,
De lesz boszorkányégetés;
Sikolt a föld és fordul...*

Ebben a versben is van valami vízióanalízis, rémület, éjfél színek. Itt is találkozunk a késsel, melyet Debreczeni szimbólumként használ több versében.

Jellegzetes és jó vers a »Kishivatalnok portréja«. Azt hiszem maga a költő ilyen emberek között élhetett, vagy maga is ezt az életet élte, mert a vers híven, élményszerűen vetíti elének a kisembert, a senkit, a szemétre lököttet...

*Rongy könnyöklőjén tinta máll;
Kopott zakó és rongyos kézelő,
Szemüveg és két vézna váll...*

Valóban portré ez, realista módszerrel készült arckép a »göthös kisemberről«, nagyszerű hangszínezetű mű arról, akinek

*Szegény szemébe sanda szám nevet,
Tollat gyászszin tintába márt, ír...
Testvére millió rabszolgának,
Milliók rabszolgája, mártír!...*

A költő a tegnap szürkeségében meglátja a gyárnegyedeket is, ahol a legkizsákmányoltabbak élnek (élnek?) — a munkások. Nem üres, hatástvadászó

szavakkal, hanem a lélek megrendített legmélyéből feltörő fájdalommal írja ezeket a sorokat:

*Gyárnegyed ez, város szegélye,
Itt nő a tőkés potroha,
Itt él egy komisz kor szegénye;
Koromövezet, Patkány otthona,*

— — — — —
*Feketén, mint a reménytelenség,
Hó gyűl csatakba szénporon...*

*Tüdőbe sújt, gégébe metsz a kés,
Fekélyt fakaszt, meg lázakai;
Megrázza csukló, száraz köhögés
Az embert és a házakat...*

Ezek talán a legjellemzőbb sorok, szavak. Az egész verset kellene idéznünk, ha teljes képet akarnánk adni róla. Az összbenyomást, a végső hatást éppen az utolsó két sor rontja el. A költő itt elveszti eddigi egyenletes, valóságos, életből vett hangját, és két sor frázist ragaszt a vers végéhez:

*A gép, a munkás magáért fárad
És épít emberibb időt!*

Kifogásoljuk, hogy a költőibb szavakkal kifejezhető jövővárast, a munkásság felszabadításába vetett reményét Debreczeni itt két szürke, hétköznapi nyelven írt, akár újságcikk végén is olvasható sorral mondta el. Az ilyent kerülni kell, hisz ha minőségi megvalósításra törekedünk, frázissal nem érhetünk el semmilyen eredményt sem.

A dolgozók 1939-beli hangulatát fejezi ki a »Földrengés izen« c. vers. A reménytelenségben csak egyetlen világos pont van, akire támaszkodni, akit a megváltás, felszabadulás egyetlen fáklyájának tekinteni lehet, de akit elrejt az idő vadonja, aki ott él az emberek között — és mégsem látni, aki tesz, dolgozik, — de nem látja, akinek nem szabad meglátnia, s ezért kérdezi a költő kissé félő, bizonytalan, tapogatózó hangon:

*Vajjon most merre rejtezik,
Derengő jelre hol vár
Az ember, kinek szíve van,
Ember, ki forradalmár?*

Különben az egész ciklust ez a keresés jellemzi, a költő szinte elvész a szomorú élet rengetegében; azt hiszem, hogy azokban a két háború között írt versekben, melyek nem jelentek meg ebben a kötetben sokkal jobban érezni a polgár kiút-keresését, nehéz meg hasonlással járó pillanatait.

Amikor egy új verseskötet jelenik meg nálunk, avval a vággyal nyúlok utána, hogy hátha új hang, több költőiség sugárzik majd belőle. Eddig nagyon ritkán sikerült kielégítenem ezt a vágyat, hisz költőink — egy-két költő kevés versének kivételével — nemcsak nem adtak újat, értékeset, magasabb

színvonalú alkotást, de az itt meglévő költői hagyományokat sem fejlesztették tovább. Arról van ugyanis szó, hogy jelenlegi költészetünk, formában és tartalomban egyaránt, nem jelent olyan haladást, amilyent jelentenie kellene. Gondolok itt arra, hogy költészetünk nem tükrözi híven és realista módszerrel a valóságot, leginkább a felszínen marad, nem igyekszik mélyére hatolni a valóságnak, megelégszik a jelszavakkal, nem érzékelteti az élet, építés, nehézségek minden oldalát, okát. Formai szempontból talán az jelent pozitívumot, hogy költőink igyekeznek sajátos kifejezési formát találni (Thurzó, Gál). Ez azonban nem jelenti, hogy ilyen törekvésük minden esetben eredménnyel jár, vagy hogy műveik ezért nagyobb értéket képviselnek.

Debreczeni kötete már haladást jelent — különösen formai szempontból.

De nézzük előbb a másik oldalt, a visszatükrözést. Debreczeni versei három korszak szülöttei: háború előtti, háború alatti és mai verseit tartalmazza a »Tündöklő Tájon«. Azt kell tehát megvizsgálnunk, hogy a költemények ennek az időnek a lényegét adják-e, vagy sem. A háború előtti versekről azt kell megállapítanom, hogy a polgárság haladóbb rétegeinek véleményét fejezik ki. Azoknak az embereknek véleményével találkozunk Debreczeni verseiben, akik érzik a nyomasztó, fullasztó légkört, akik szabadulni akarnak belőle, de úgy látják, hogy nagyon messze van a megoldás. Ebből azonban nem alakít a költő tragédiát, a távoli fénypont annyi reményt ad neki, hogy tartani tudja magát, és görnyedten bár, de mégis elégedél,

Fakón, keszegül, megviselten...

A fasiszta uralom kiterjedésekor keletkezett versek már egészen más hangulatot mutatnak. Az ellenforradalmi kor ekkor éri el tulajdonképpeni csúcspontját, ekkor végzi legrettenetesebb tetteit, ekkor következik el a legvéresebb időszak, emberek ezreit küldik halálba, az uralkodó osztály teljes mértékben átjászotta az országot a hitlerista táborba. Debreczeni József saját maga is végigszenvetde ennek a kornak minden ocsmány, embertelen tettet, evvel magyarázható aztán az a hang, mely a »Poklok Iródeákja«-ban jelentkezik. Ebben vannak gyökerei a csalódásnak, bosszúszomjnak, elkeseredésnek. Így volt! c. versében számol le evvel a világgal, talán kissé torzított pillanatfelvételt adva róla.

Legtöbb háború utáni vers van a kötetben. Költészetünk nagy problémája ma a valóság visszatükrözésének minősége. Arról van szó, hogy költőink nagyon is felületesen fogják fel a dolgokat, itt sem mélyednek el a vizsgálásban, nem keresik a dolgok lényegét; megelégszenek a látszattal, mely persze gyakran csal. Debreczeninél megtaláljuk az eszményítés elemeit. Nagyon jellemző erre a felfogásra, többek között a »Május 1«.

*Ível az ujjongó menet,
Ablakból lesem;
Velük kiáltok
Ütemesen...*

*Ó, lobogó jelmondatok,
Táblák, virágos seregek;
Mennyi hiteset mondatok
Dobbanó léptek, zúgó kerekék.*

Szép, mikor ezrek nevetnek...

Be szép, ha ember és tette

Ütemre lép.

Mily sodrón szép, ó, mily derék ez...

Vajjon jelszavak, táblák igazán átalakíthatnak-e egy embert? Vajjon egy, a multhoz húzó polgár részére elegendő-e egy májusi felvonulás, hogy aztán gyökeresen megváltozzék?! Ehhez a vershez, hangulatához és érzéseihöz, hasonlít az »Ifjú brigád az esti uccán«. Naív ez a vers, leegyszerűsíti az építő fiatalság életét, így aztán a vers végén teljesen prózai, lapos képet kapunk, mely épp az Internacionálé utolsó soraira emlékeztet nagyon:

Testvérek, kéz a kézben,

Parasztfiú, diák;

Ilyen lesz majd egészen

Holnapra a világ.

Valamivel átéltebb, több élményt sugároz a »Most élj!« Több belső lendület van ebben a versben, mint az előzőkben.

* * *

Néhány szót szeretnénk még mondani Debreczeni szerelmi költészetéről, mert a kötetben vannak szerelmes versek, de azért is, mert különlegesek, jellegzetesek.

A Debreczeni verseiben jelentkező szerelem nem kispolgári szerelem, nem rajongás, eszményítés; nem is epedés, bús vágyakozás; nem tragédiába hulló csókkeresés, vagy akár borongós egymásrataláltság. Valami egészen más ez, és érthetően más. Hogy egykor milyen volt a szerelem, arra a Véled, melletted c. vers ad választ. Egyszerű, a kisemberek nyugodt, szenvedélytelen szerelme volt ez. S végül

Melletted véltem élni én telet,

Elköltözni is egy napon veled!

A családi élet minden szépségét átélt költő azonban csalódik, nem az asszonyban, nem a szerelemben. Az élet másfelé vette irányát. Elmúltak az álmok, eltűntek a vágyak. Mert

Nem így esett. Megtébolyultak

Égtájak, évek, évszakok

Vérrel mázolja össze multat,

És keletet és északot...

Mi történt? Jött a vihar és mindent elsodort. Nincs többé Ő, a kedves:

Emlék borít el: drága hajfonat;

Nagyon, nagyon előrementél!

A »Véled, melletted« gondolatának folytatása talán a »Meggyilkolt kedves«. Itt van a költő szerelmi hangulata.

*De én, ha rólad szólok, Édesem,
Kínok koloncát vonva, hajsolt és fáradt;
Roncsá sebezve, mikor eléd esem,
Mert bő a béke s könnyít a könny tenálad ..*

*Nem költő szól, ha rólad szólok én,
Ember se, ész se, test se, vér se;
Kisértet csak, elilló, mint a kén,
Kuszán rikoltó, mint a vércse...*

— — — — —
Fejem halot szívedre hull. Szeretlek.
— — — — —

Nincs elkeseredés ezekben a sorokban, csak nyomasztó érzések raja, valami kimondhatatlan sejtelem, remegő homály. Hasonló jellegű motívummal találkozunk a »Balkéz« c. versben. Az asszony már csak drága, féltve őrzött emlék, melyet símogatunk, babusgatunk, pedig tudjuk róla, hogy örökre eltűnt. Nem tehet mást a költő, csak

*Megcsókolom régen holt balkezed,
Míg félve érzek fejemre hullni
Egy másikat...
Egy súlyos, sujtó, másik balkezet!*

Ha nem tévedek, a költő itt a Sorsra gondolt, melyben ő talán még hisz. Meg kell jegyeznem, hogy ezt a verset 1945-ben írta. Nem akarok a Sorsról vitázni, mert valószínűnek tartom, hogy Debreczeni azóta megváltoztatta véleményét...

A kedves eltűnése azonban nem végződik ezekkel a halk, bánatos érzésekkel. Sokkal mélyebbre hatolnak. Egy tényezője lesznek a költő gyűlölete indító okának. A már előbb említett »Rongy éltük lenne olcsó« című versben valósul meg ez a gondolat.

*Ti nevetekben elkínzott népek
Minden orvgyilkos szívet kitépek,
S teleszórom az átokissza földet,
Ahol megöltek millió asszonyi,
Én asszonyom, hol tégedet megöltek!*

*Meggyötört arcod áhítom
És kezed után vágyom én;
Kezem utánad kapna,
De elérhetetlen messze vagy...*

Az ilyen érzelmek — ritkán ugyan — de megjelentek a háború utáni lírában. Ez a jelenség szükségképpen velejárója a háború pusztításának. Őszinte sorok ezek, mély líraiság jellemzi őket. Csak egy dologra szeretnék rámutatni. Debreczeni verseiből arra következtetünk, hogy az ő gyűlölete leginkább a családján esett sérelmekben gyökerezik. Asszonya, szülei halála okozták ezt a bánatos hangot, és a gyűlöletet is. Azt hiszem, hogy sokkal szélesebb alapja van a hódítók és gyilkosok iránti ellenséges érzéseknek, mint amilyenről Debreczeninél találkozunk. Természetesen azt is feltehetjük, hogy ő a maga

környezetéből indul ki, és a lírában a szubjektív élmény képezi indulatainak talaját, végeredményben azonban tudatában van a gyűlölet igazi okának. Innen vannak a sorok:

*Mely nyugtasson, nincs hatalom,
A gyűlölet az étkem,
A gyűlölet az italom,
Dédélgetett nagy vétkem.*

S ez végsőkig fokozott indulat:

*Én nem áhítok örömet,
Se szerelmet, se hűs ölet;
Kést adjatok kezembe, kést!...*

(Bár ez a vers, mint utolsó sora mutatja, a költő édesapja gyilkosai iránti gyűlöletből fogant).

* * *

Debreczeni József versei viszonylag új hangot jelentenek irodalmunkban; azért állítottam ezt a feltételt, hogy »viszonylag«, mert ehhez hasonló hanggal, stílussal találkoztunk a háború előtti jugoszláviai magyar költők írásai-ban. A háború után eltűnt ez a hang, pedig kár volna érte, hisz minden esetre lírai. Debreczeni nem bírkózik a nyelvvel, nem izzadja sorait, hanem érzi őket; ez mindjárt meg is határozza alkotásainak alaphangját. Amikor egyes verseit olvasom, mintha Kosztolányi hangját hallanám; különösen ezekben a versekben: »Júliusi köszöntő«, »Balkéz«, »Képzelet«, »Palics«, »Meggyilkolt kedves«. Nem akarom ezt hibául felróni, hiszen szó sincs utánzásról. Sőt: ez a hang pozitív hatást gyakorol majd fiatal írónemzedékünkre, mert felszabadítólag hat nyelvére és stílusára. Eddig ugyanis az a hit élt közöttük, hogy csak kemény, dörgő-düörgő hangon lehet verselni. Tévedés. Már Thurzó versei megcáfolták ezt, Debreczeni pedig nagyszerű példáját adta annak, hogyan lehet igazi lírai hangon, kötött formában időszerű témákat megénekelni. Sokan talán azt mondanák, hogy Debreczeni polgári hangszere-léssel dolgozik. Ez azonban még nem teszi lehetetlenné, hogy formájának és stílusának továbbfejlesztésével fiatal költőink ne jussanak el a megfelelő kifejezési módhoz.

Debreczeni kiválóan ismeri a verselés technikáját. Ritmusa mondanivaló-jához alkalmazkodik, nem nehézkes, hanem lágyan siklik, és mindig friss, meggyőző, színes, zengő rímeivel gyönyörködtető melódiává olvad össze. Debreczeni minden sora tele van zeneiséggel, bájjal, zamattal, lüktetéssel. Ha kell szerény, csendes eszközökkel ér el hatást, máskor pedig a magyar nyelv minden fordulatosságát, csengését és szépségét veti latba, hogy szinte meg-igézzé az olvasót. Ezt a mesterséget — mert ez mesterség! — megtanulhat-nák ifjú verselőink Debreczenitől. Általános jelenség nálunk az, hogy a költők keveset törődnek műveik szépségével. Debreczeni versei pedig azt bizonyítják, hogy erre az alkotások minőségének felemelése érdekében fokozott mérték-ben van szükségünk.

Debreczeni nyelvről is szeretnék mondani valamit. Debreczeni városi ember, polgár s ez jellemzi nyelvét is. Sokszor finomkodó, de mindenkor szabályos, megtalálja a megfelelő kifejezést — vagy talán nem is találja

meg, mert az magától jön tollára. Nincs erőszakoltság ezekben a versekben, őszintén folynak a sorok, szép versek születnek belőlük. Ha a többi költő ilyen könnyedén alkotna, akkor költészetünk bizonyosan jobb minőségű megvalósításokkal dicsekedhetne. Ez úgy látszik most már a fiatal nemzedék feladata.

* * *

Nem lenne teljes ez az írás, ha nemoznánk Boskó Petrovics festőművész nagyszerű szénrajzairól, amelyekkel Debreczeni kötetét díszítette. Különösen a »Csak ember«... és a »Poklok íródeákja« ciklus előtti rajzok sikerültek. Az első híven mutatja a ciklus verseinek halk, alkonyati hangulatát, míg a másik megragadóan ábrázolja a Szenvedést.

A borítólap ízlésesen készült, s hozzájárul a könyv sikeréhez. Az olvasó megnyugodva lapoz ebben a könyvben, mert végre jó minőségű papírra kerülnek irodalmunk alkotásai. És senki sem tagadhatja, hogy ez jelentékeny siker.

Tomán László